

mohla býti opomíjena i v díle spásy. Světový názor anglosaský je víc optimistický než pesimistický a tím faktem psychologickým jsou podmíněny asi též anglikánské názory o milosti. Anglikánská církev uznává přímou závislost člověka na Bohu, vzdává díky za dobrodiní stvoření, vykoupení, za prostředky milosti a za naději ve věčnou blaženost. Nechybí ani vědomí slabosti a pochybení. K životu křesťanskému je třeba pomoci boží, za níž prosí na modlitbách i ve svátostech.

Církev nedovolává se lidských zásluh, ale budí vědomí povinnosti a ctnostného života před Bohem.

Skotská církev jako reformovaná jde celkem ve stopách Kalvínových.

Svobodné církve v Anglii i v Americe stojí v nauce o milosti celkem asi uprostřed mezi církví anglikánskou a skotskou. Jsou důtky reformace a proto milost je prostředkována více slovem (kázáním) než svátostmi nebo nařízením církevním. Ospravedlnění děje se i u nich skrze víru.

V methodismu, v němž kalvinism pozbyl půdy a Luther pak nevyhovuje anglické mentalitě, je proto milost jen pramenem spásy, víra však její podmínkou. Uznává se potřeba svobodného rozhodnutí vůle. Cílem je zde na zemi svatý život.

V mystických pak skupinách křesťanských dává se důraz na přímé sjednocování s Bohem a odtud podceňují se zevní prostředky milosti, totiž svátosti v církvi. Milost je nesmírná láska Boží k člověku, jež přesahuje naše porozumění. Od člověka vyžaduje milost naprostou poslušnost Bohu. V Kristu obě stránky milosti jsou spojeny, totiž láska i poslušnost.

A. Spisar.

František M. Hník

ČESKOSLOVENSKÁ CÍRKEV A ČESKOSLOVENSKÝ NACIONALISMUS.*)

Československá církev jakožto církev národní neprohřeší se na svém křesťanském poslání, bude-li se kladně obíratí problémem československého nacionalismu. Nacionalismus našeho lidu je významná sociální síla, která sama o sobě nemusí býti nutně špatná, jako nemusí být nutně dobrá. Jsou totiž různé druhy nacionalistických ideologií, podle toho, kolik je v nich místa pro národní samolásku a pro nenávisť k jiným národům, jež tvoří výbušnou sílu vlasteneckého nadšenectví.

* Z knihy br. prof. dr. F. M. Hníka „Duchovní ideály ČČS“, jež je v tisku.

V nacionalistických emocích, vznětech a opojeních, jež tvoří význačnou část davových nálad, pokud jsou v novodobých národních společnostech fiksovány k ideálu národní prestiže nebo státní svrchovanosti, jsou jenom někdy prvky eticky cenné.

V lásce k příslušníkům vlastního národa, ve vlastenectví, pro něž se užívá záměnou též názvu nacionalismus nebo patriotismus, se uplatňuje jeden z nejušlechtlejších lidských citů. V této lásce k národu, má-li kladný obsah, může být pravý opak všeho sobectví a prospěchářství. Ze sociální psychologie se poučujeme, že vlastenectví je v podstatě přirozené rozšíření lásky k rodině. Podobně jako milují lidé rodinu, cítí svou sounáležitost s širším národním celkem, s nímž sdílejí příbuznost pokrevní, s nímž obývají společné území, v němž vytvořili společnou mluvu, s nímž jsou začleněni do téhož dějinného pásma a uvědomují si řadu jednotlivých úkolů. Je stejně normální lidský úděl, že se rodíme do rodiny, jako že se stáváme příslušníky určitého národa. Rodný kraj je člověku bližší a dražší, nežli jiná země. Nemáme ovšem jenom místo, kde jsme se narodili, máme též kraj, v němž jsme se individuálně i národně a společensky vyvíjeli.

Křesťanská církev má se vyrovnati s národními aspiracemi svých příslušníků a nezakřikovati mrazivým sudilstvím projevy jejich lásky k národu a vlasti. Její mravní autorita by se jinak příliš opotřebovala a povážlivě by zevšedněla pro případ, že by se církev měla z náboženské povinnosti vyjádřiti o nezdravých výstřelcích nacionalistické hysterie.

Vidí-li křesťanská církev v nevinných projevech radosti nad národní sounáležitostí nacionalistickou modloslužbu, mýlí se a chybuje jako marxistický doktrinář, který by v patriotismu spatřoval pouhou pokryteckou zástěrku k zakrývání prestižní a hospodářské výsady vládnoucí třídy. Kdyby československá církev nezkoumala podstatu nacionalismu a odvracela se od něho s přezíráním, dopouštěla by se nejen taktické chyby, nýbrž pomáhala by také rozrážeti vnitřní národní solidaritu, která už sama o sobě jest mravní hodnotou.¹⁾

Není pochyby, že nacionalistického cítění bylo již častěji zneužito a že pod heslem nacionalismu byly zvláště ve světové válce páhány orgie nepravosti. Poválečná literatura má mnoho spisů proti nacionalismu, který byl namnoze pojímán jako smýšlení, cítění a jednání lidí, kteří věří v absolutní svrchovanost národního státu, nad nímž nemůže už býti žádná vyšší mocí.

Nacionalismus jest i u nás v některých kruzích nenáviděně

¹⁾ Proti povrchnímu odsuzování vlastenectví ve jménu křesťanského idealismu vyslovuje se vynikající americký myslitel dr. H. Richard Niebuhr v časopise *The World Tomorrow*: „Budou-li idealističtí křesťané dále považovati národní patriotismus za špatný a internacionalismus za podstatně dobrý, ztratí příležitost, aby učinili vlastenectví mezinárodním v křesťanském smyslu a internacionalismus vlasteneckým v téže smyslu.“ (Roč. 1933, str. 470.)

slovo jako kdysi vlastenčení; bojovati proti němu stalo se požadavkem lepšího a sociálnějišího lidství. K zápasům nacionálním a nacionalistickým docházelo u nás tím spíše, že ani v našich národních poměrech nescházely zjevy nacionalismu úpadkového. V soustavné výchově širokých vrstev lidových k anacionalismu zvláště v levicových stranách socialistických nelze však nevidět zásadní nezájem o domněle neživotné vlastenecké haraburdí a pokládám tento extrém za pochybený.

Myslím, že je slušné, abychom mravní základnu československého nacionalismu posuzovali podle jeho poetického a rytířského zastánce Viktora Dyka. Ideová ujasněnost našeho prestižního nacionalismu je jinak nepatrná a musíme se až podívat, jak mnozí představitelé národní myšlenky ve starší i mladší generaci jsou programově bezradní. Nedovedou se vyprostít z utištěneckého postoje a vidí v současné politické situaci soustavu skrytých nástrah, jimiž jsou od našich odvěkých nepřátel ohrožována výsostná práva českého národa v samostatném státě. Ustrašenost, podezřívavost, komplex minulých křivd, pocit vlastní bezmocnosti osobní i národní, maskovaný slovním velikášstvím, jsou časté vlastnosti našich nadnárodovců, s nimiž se ovšem těžko buduje solidní, sebevědomý, myšlenkově i mravně superiorní národní program.

Byl bych vskutku v rozpacích, podle čeho posuzovati lepší stránku našeho samoučelného nacionalismu, kdybych neměl k použití posmrtný soubor žurnalistických prací Viktora Dyka.²⁾

Dykův nacionalismus byl založen na silné mravní opravdovosti. Dyk mluví o svém nacionalismu, jenž vyžaduje nadřizení národního celku nad jedince, jako o nacionalismu práce a odpovědnosti. (Ad usum pana presidenta republiky, str. 62.) Etická síla jedince i národního celku roste z přesvědčení, že i bezejmenní jednotlivci tvoří dějiny. Záleží na tom, aby každý z nás byl dobrý a statečný, neboť národ je složen z milionů jednotlivců. Proto v památný Husův den 6. července 1917 obrací se Dyk s výzvou: „Na nás všech záleží. Všichni vzájemně působíme na sebe; všichni můžeme o něco zvětšit nebo zmenšit pohotovost a sílu svého národa.“ (V České demokracii, přetištěno ve spise O národní stát, 1917—1919, str. 34 n.)

Sílu svého národa hledá Dyk v mravní ukázněnosti a smyslu pro spravedlnost. Jen v nich je záruka samostatnosti národní, kdežto bezpáteřnost může ohrozit budoucnost národa, i kdyby dosáhl předčasně splnění národních ideálů. Ethos je tudíž nad národem, to je samozřejmý závěr Dykovy úvahy proti nekázní. (Otištěno v Národních listech 21. X. 1917.)³⁾

²⁾ O národní stát, vyšly zatím II díly ve 3 svazcích, péčí Spolku pro zřízení desky a pomníku V. Dykovi v Praze. Vydal J. O. Novotný; soubor dosud obsáhl Dykovu novinářskou činnost v letech 1917—1925.

³⁾ O národní stát I., str. 112.

Oč má jíti v národním soužití? Dyk odpovídá v článku Trojí máj, že svátek práce má se státi svátkem splnění, v němž by svobodní lidé ve svobodné zemi radostně a společně kráčeli k velikému cíli. První máj má být svátkem, oznamujícím smír a ne boj, mají se v něm setkatí všichni jako „druhové v práci, bratři v myšlení a cítění“. (Národní listy z 1. V. 1918.) ⁴⁾

Když se Dyk dočkal vytoužených dnů svobody, kterou připravoval svou prací literární i politickou, zamýšlí se po první schůzi revolučního Národního shromáždění nad zázračným bohatstvím skrytých národních sil, jež mají být organisovány v celkovou službu společného národního hospodaření, aby všechna moc v našem státě vycházela z lidu ukázněného a vědomého cíle. (Národní listy z 15. XI. 1918.) ⁵⁾

Byla dokonce doba v životě Dykově, kdy pokládal T. G. Masaryka za vzor českého nacionalisty.⁶⁾

Dyk při návratu presidenta do vlasti dovedl ocenit obětovnou práci Masarykovu v dobách nejtěžších a ptá se: „Měli bychom se ukázati nehodnými tak velikého příkladu? Měli bychom poklesnouti na duchu při prvé nepříjemnosti a obtíži? Měli bychom jako ponurý protějšek veliké energie předvést ubohost jejího opaku? .. Byli bychom nehodni krásného příkladu Masarykova, kdybychom prokázali slabost.“ (Národní listy z 18. XII. 1918.) ⁷⁾

Nacionalismus V. Dyka vyžaduje silnou mravní rozhodnost i tehdy, když se rozešel svými názory na různé konkrétní otázky soudobé politiky s presidentem Masarykem. Jeho nacionalismus má stoickou duši. Má býti obsažný, obětavý a odpovědný, kritický k vlastním chybám a směřující od národa k lidství.⁸⁾

Žádaje od ostatních sebevládu, spravedlnost a statečnost, cítil Dyk též sám nad sebou železnou závaznost ideálu, v jehož záři jsou lidé povinni bez oddechu bojovati za předsevzaté cíle. Kdo jednou nastoupil cestu za ideálem, neohlížeje se zpět, to bylo též jeho zásadou, když napsal: „Ideál je právě závazný a krutý. Ideál baží po nekonečném, poněvadž bez něho nebylo by pohybu, pokroku, vývoje. Devisa jeho je devisa starého anglického autora: Aut nunquam tenta, aut perfice! Buď vůbec se nepokoušej, nebo nekonej!“⁹⁾

⁴⁾ L. c. str. 167.

⁵⁾ L. c. str. 209.

⁶⁾ V Dykově lidském i literárním vztahu k Masarykovi, který měl několik fází, zrcadlí se vývoj českého nacionalismu za poslední čtvrtstoletí. Pojednal o něm dr. Ant. Hartl ve článku: Masaryk, realisté a Viktor Dyk. (Naše revoluce, roč. VII., sv. 4., str. 369 n.)

⁷⁾ L. c. str. 220.

⁸⁾ V Dykově článku o nacionalismu čteme tato slova: „Nemůžeme sleviti se své energie a učinit chybný krok, aniž bychom se vymkli odpovědnosti. A samozřejmě není to pouze pohodlí, které časem nutno obětovat. Výchovná moc nacionalismu je veliká; nenahradíte ji nějakým světoobčanstvím. K lidství se může pouze národem.“ (Zitřek, roč III., březen 1921.)

⁹⁾ Vzpomínky a komentáře. 1893—1918. Kniha druhá, str. 10 n.

Pokládám nacionalismus Dykův za typicky českou ideologii vlastenectví. Předpokládá ideál národní solidarity, pracovitost, odpovědnost. Mnohé tóny této ideologie jsou mravně vážné. Dykův nacionalista má před sebou veliký cíl: přispěti podle svých sil k zdárnému využití národní energie a přivést k platnosti svrchovanost státního národa. V sledování svých úkolů nesmí ochabnout, i kdyby měl k tomu věnovat veliké napětí vlastní životní síly.

Nad národem Dyk uznává princip mravní kázně, spravedlnosti a odpovědnosti. V pozadí nacionalismu Dykova je sféra křesťanská, ale on z ní vědomě vystupuje. Dyk je pro odpovědnost, ale vůči komu jsme podle něho odpovědni? Samozřejmě ne vůči Bohu, nýbrž vůči národu. A v tom vidím tragický rys Dykova nacionalismu, že nenachází bod, o nějž by se opřel, když umdlévá pod těžkým břemenem neúspěšného ideálu. Většina lidí z jeho národa nemusí se s ním nutně sdílet o jeho ideál a trýzeň jeho osamocení bude tím větší, že se bezmocně napíná sám, touže po dosažení nedosažitelného a Boha nenacházejícího na své cestě.

Mravní povaha českého nacionalismu vyznačuje se dále tím, že rozlišuje mezi nacionalismem obranným a materialistickým. I tehdy, když se jeho představitelům zdají hesla o všelidském bratrství a ideálech lidskosti mlhavými, uznávají povětšinou, že nad národem i nad národy ostatními má vládnout spravedlnost. Čeští nacionalisté nechtějí napodobovat kult fyzické síly. Nad hmotný prospěch národa, který je jen prostředkem k dílu kulturnímu a mravnímu, jest ceniti hodnoty duchovní.¹⁰⁾

Dr. Josef Folprecht napsal před nedávnem studii o nacionalismu a jeho různých formách a v ní typisuje sebezáchovný nacionalismus jako tradiční tvářnost českého vlastenectví. Mravní čistota českého nacionalismu je dána jednak politicko-geografickou situací československého státu a dále sociologickou strukturou národní. Také ideály všeslovanské byly jen povahy sebezobrané a sousedy neohrožující. Folprecht přijímá tuto mravně bezúhonnou formu českého nacionalismu, raduje se, že v národním našem vývoji měly odpovědné osobnosti tolik vlivu, aby za-

---

¹⁰⁾ Dr. Z. M a l ý ve článku Několik myšlenek k Marešově filosofii nacionalismu rozlišuje mezi obranným a siláckým nacionalismem: „Hmotné nemůže být cílem, jest jen prostředkem k uplatnění a rozvinutí hodnot duchovních, intelektuálních, estetických a etických... Dokud bude platiti germánská modloslužba fyzické síle, dokud bude trvati víra v nadlidí, vynikající fyzickou a hmotnou silou, dokud bude v myšlení některých národů hmotné božstvím, dotud neuplatní se hodnoty duchovní, dotud nedostane se ke slovu spravedlnost... Pokud idea spravedlnosti neovládne všechny národy, je příkazem každého národa, aby byl připraven na hájení sebe i své vlasti, na hájení své individuality.“ (Národní myšlenka, Revue českého nacionalismu, roč. 5., str. 48.)

bránily ztemnění nacionalismu motivy materialistickými a staví se proti vybičovanému národnímu sebevědomí.¹¹⁾

Pokud nepřekračuje nacionalismus svou funkci a zůstává orgánem společné národní vůle k vnitřní solidaritě a duchovnímu společenství, pokud ve vztahu k národům jiným přiznává jim též naprostou mravní rovnocennost a chce se řídit ve vztahu k nim zásadou spravedlnosti, dobré vůle a mezinárodně uznaného právního řádu, bylo by mimo kompetenci národní církve, aby se nad nacionalismus povyšovala a zdůrazňovala pro hodnocení mezinárodních závazků svého národa svou nadnárodnost.

I když jsme k českému nacionalismu kritičtí, můžeme přiznat, že v celku neodporuje zásadním hlediskům křesťanské věrouky a mravouky. Křesťanské věrouce odporoval by tehdy, kdyby se chtěl prohlásit za vyšší vývojovou formu náboženství. Zásadám křesťanské mravouky by se vzpíral, kdyby mezi svými ideologickými odstíny obsahoval skupiny osob, prohlašujících národ za nejvyšší mravní hodnotu, před jejímž oltářem mizí všechn rozdíly mezi dobrem a zlem, právem a násilím, pravdou a lží.

Všimáme-li si projevů o ideové podstatě českého nacionalismu, neunikne nám jeho střízlivost ve vztahu k otázce náboženské. I mezi nacionalisty setkáváme se spíše s odporem k nacionalisaci náboženství, než aby nacionalismus byl prohlašován za vyšší vývojovou etapu, nastupující po universálním náboženství křesťanském. Souvisí to s tím, že mnoho osob nacionalisticky cítících podléhá dobovému nezájmu o hlubší proniknutí v podstatu náboženství a ovšem též se zdravým smyslem, umožňujícím rozpoznání, že česká kopie německého národního boha nemůže být pokládána u národa s naší reformační minulostí za pokrok v náboženství.

Setkáváme se sice s ojedinelými hlasy, které předpovídají, že nacionalismus se stane náboženstvím budoucnosti a že náboženství křesťanské, představované církvemi, dohrává poznenáhlu svou úlohu, poněvadž národové se vyvíjejí od náboženství církevního k náboženství politicko-nacionalistickému. Při tom jednotlivci hlásají, že v nacionalismu nejde jen o politický program, nýbrž o živou víru. Zbožnění národa je pak ovšem prvním článkem víry nacionalistického náboženství.

Vladimír Minařík, průbojný mluvčí mladé generace českého nacionalismu, dal výraz tomuto přesvědčení výmluvnými slovy: „Národ jako Bůh! Národ, to není jedna generace, právě ta, v níž žijeme; je nesmrtelný, poněvadž myšlenky a činy generací minulých žijí dále v myšlenkách a činech generací dalších — to je život věčný v národě. Národ je bytost, která žije souvisle a nepřetržitě, bytost vyšší, než pomíjející věci na tomto světě.

¹¹⁾ Viz Časopis Svobodné školy politických nauk v Praze, roč. V.

Není závislý na hmotných poměrech; naše národní probuzení se událo v největší bídě a za velkých obětí (Tham, Tyl, Němcová). Národ, toť pozemský Bůh. Náboženská víra v národ nevyklučuje náboženství církevní a může trvat, jako až dosud, souběžně s nimi... Nationalismus je nerozlučně spjat s úctou k tradici a v tom se podobá některým starým náboženstvím, jež se zakládala na uctívání předků.¹²⁾

Minařík je svou skupinou jistě pokládán za dobrého nacionalistu, ale jeho projev o nacionalismu jako ideji náboženské nedošel pozoruhodnějšího souhlasu. Redakce Fronty uvedla jej rezervovanou poznámkou a otiskla v jednom z následujících čísel článek protektora českých nacionalistických studentů profesora dra Františka Mareše, který se k názorům Minaříkovým postavil kriticky.¹³⁾

Zdůvodnil svůj nesouhlas podobně, jak bychom argumentovali my se svého křesťanského stanoviska. Mareš si přeje, aby ideový program českého nacionalismu byl povznesen do sfér duchovních. Tvůrčí činnost mladé generace nacionalistické má být připravena nadřazením zřetelů ideových zájmům hmotným. Idea českého nacionalismu má být naplněna božským posláním, všichni mají být ovládnuti jedním duchem a sloužiti podle ideálu sociální spravedlnosti. Idea českého boha odporovala by křesťanské tradici národní, která byla naplněna duchem křesťanského universalismu. Proto se nerozpakoval prof. Mareš napsat zcela otevřeně na adresu Minaříkovu: „Nepostavil bych národ na místo Boha a nacionalism na místo náboženství, třeba bych i chtěl jej povznést. To by byl kruhový vývoj k začátku, mechanistický kruh. To by byl Bůh izraelský, pravzor boha „německého“. Je bůh Ital či Francouz? Český národ zpíval od počátku svého slovanského křesťanství: Ty spase všeho míra! Bůh, otec veškerenstva, zosobněná idea nejvyšší moudrosti, dobroty a krásy...“

Pokud z projevu Marešova a některých příbuzně pointovaných projevů můžeme souditi, nevzpírají se některé směry tak zvaného nacionalismu integrálního (názorově odlišného od Masarykova nacionalismu humanitního) ideálům nábožensko-křesťanským a připouštějí potřebu, aby český nacionalismus byl ovlivněn mimonacionální ideou náboženskou. Setkáváme se tu i s kritikou (domněle pokrokového) indiferentismu k věcem náboženským, s odporem proti marxistické zásadě, že náboženství je soukromá záležitost jednotlivce a opravdovou touhou po překonání honosně prázdného atheismu bohatým obsahem náboženské víry.¹⁴⁾

¹²⁾ Fronta, IV. roč., str. 66 n.

¹³⁾ Viz jeho článek K diskusi mladých o nacionalismu, ve Frontě, roč. IV., str. 110 n.

¹⁴⁾ Jako příklad cituji z článku Karla Vaňka: „Jest ovšem bolestným neduhem našich dnů, že lidé jsou hrdi na to, že popírají a zneuznávají, že

Odmítá-li tudíž československá církev ideu národního boha a nacionalisaci náboženství, může se klidně postavit k těm útvarům českého nacionalismu, jež svým myšlenkovým obsahem a praxí neodporují základním náboženským zásadám evangelia Ježíšova. Ovlivňovatí tyto směry českého nacionalismu vypracováním hlavních zásad národního programu československého a vytyčení v něm loyality k reformačním tradicím domácím bude jejím důležitým úkolem duchovně-kulturním v budoucnosti.

Je mnoho násilnického a scestného nacionalismu, který nadřazuje bezohledně sobectví vlastního národa všem povinnostem a závazkům mravním vůči ostatním národům, jež nechce uznati za rovnocenné mravní bytosti. H. G. Wells na konci svých Dějin světa přirovnává dnešní vládnoucí nacionalismus řvoucímu opilci, „který se nafukuje a ohlušuje v místnosti kde koho, až ho pojednou vyhodí a nikomu se nechce věřiti, že ho vůbec snášeli.“¹⁵⁾

I v československém nacionalismu jsou směry chorobné a ve jménu národa rozlučující vnitřní mravní solidaritu. Ani jeden nacionalista nemůže zajistiti, že obsah českého vlastenectví nebude některou skupinou porušen a mylně vykládán i uplatňován. V dosavadním vývoji našeho národního sebevědomí převládaly tendence mravně nezávadné; uplatňovali jsme se jako národ nevybojný, jemuž šlo jen o sebeobranu. Ve službách národního ideálu vůdčí jednotlivci se neobohacovali, nýbrž trpěli a strádali. Prázdné vlastenectví bylo vlivnými žurnalisty přiváděno na pravou míru. Sluší uvéstí aspoň jména Karla Havlíčka Boro vského, T. G. Masaryka a Ferdinanda Peroutky; nerozpakují se právě tyto kritiky bezobsažného a hlučného vlastenectví zařaditi mezi význačné představitele českého nacionalismu humanitního.

Některé nezdravé zjevy v poválečném národním vývoji vynucují si vážnou pozornost, neboť signalisují porušení našich národních ideálů a zneužití nacionálního citění k nekalým osobním a stranickým cílům. Když jsme dosáhli státní samostatnosti, odpadly některé mravní podněty národního idealismu, jež souvisely s dřívější politickou nesvobodou a národnostním útlakem Čechů a Slováků za rakouské monarchie.¹⁶⁾

raději říkají chudé „Ne“ než bohaté „Ano“... A pokrokářství ještě dále rozšířilo jakési dogma a samozřejmou praxi, že to, co je nerozřešitelné a neznámé, by mělo býti nejzávažnějším.“ (Národní myšlenka, Revue českého nacionalismu, roč. I., str. 167 n.)

¹⁵⁾ Český překlad Z. Franty, str. 681.

¹⁶⁾ Viktor Dyk vyslovil stejnou obavu v Zítřku, roč. III. (březen 1921): „Útlak tvoří u národů mravní hodnoty. Samostatnost znamená veliký otazník. Uchová si národ v chvíli aspoň zdánlivého zabezpečení a hmotných možnostech zápal idealisty? Nechábne bojovnost jeho úsilí tím, že si řekne, že už je dobojováno? A neklesne vědomí odpovědnosti jednotlivci představou, že jeho selhání nepřinese už katastrofálních účinků pro celek národní?“ (O národní stát, 1919—1922, str. 237 n.)

Musím tedy definovat těžko vymežitelný pojem nacionalismu a dále se pokusit o charakteristiku hlavních nacionalistických ideologií, s nimiž má československá církev do budoucnosti počítat a k nimž bude třeba zaujmout určité postoj.

Nacionalism jest výslednice společné vůle, která v určitém národním společenství představuje aktualizaci myšlenkové, citové a snahové energie, soustředěné k zabezpečení trvalé existence národního celku na historicky daném území bez újmy výsostného práva vlastní svrchovanosti, aby byl zachován jeho svobodný rozvoj hospodářský a kulturní.

Abychom poznali povahu hlavních ideologických směrů, které hodnotí kladně nebo záporně ethickou funkci národa, načrtne si několik základních typů československého nacionalismu, k nimž je nutno s hlediska československé církve zaujmouti stanovisko.

Nacionalismus imperialistický neboli šovinismus je výstřední, přepjatá forma vlastenectví samoučelného, bez jakéhokoliv vyššího mravního měřítka, které by bylo kriteriem jeho přípustnosti. Nacionalismus prestižní, třebaže má svrchovanost národa a nedotknutelnost jeho přirozených i historických práv za první článek své víry, nepopírá rovnocennost práv jiných národních a státních skupin. Nacionalismus humanitní nevidí podstatný úkol národa ani v mocenských výbojích ani v bedlivém střežení výsostných práv národní svrchovanosti; vytyčuje národu kladný smysl jeho dějinné existence v naplňování ideálů, jež mají dosah národní i obecně lidský. Jestliže humanitní nacionalismus vyvrcholuje obsažné vlastenectví a uvědomění o sociálních úkolech a zvláštním určení národního obcenství, setkáváme se u nás též s neodpovědnými napodobeninami fašismu, které možno označit jako nacionalismus inferiorní a dále s anacionálním podceněním tvořivých schopností národních, ať už má formu ultramontanismu konfesijního nebo ultramontanismu sociálního nebo lhostejného renegátství.

Československý nacionalismus není imperialistický. Je to dáno jednak zeměpisnou polohou našeho státu, jakožto státu vnitrozemského, sousedícího na velké části svých hranic s národem německým a celou dějinnou tendencí českého vlastenectví, jež bylo vedeno úsilím o zabezpečení vlastního národního bytí a neohrožování sousedů. Českému nacionalismu je v celku jasno, že Československu není možno z politických důvodů dělat imperialistickou politiku. Proto se svými představiteli ohražuje, aby byl ztotožňován se šovinismem.¹⁷⁾

¹⁷⁾ V. Dyk napsal v Národních listech z 4. ledna 1919 ve článku Imperialismus?: „Ne, nejsme imperialisty; neohrozíme nikoho, nikomu nebudeme nebezpeční. Naše politika nebude násilnická a konečně ani nemůže být násilnická. Ale nejsme-li imperialisty, musíme hájit svůj život a svůj možný rozvoj.“

Československá církev je zbavena povinnosti, aby varovala před nebezpečím národního imperialismu, které prakticky neexistuje.

Vlastenectví české má v sobě mnoho prvků nacionalismu prestižního. Souvisí to s jeho obranným postavením, jež trvalo až do doby obnovení samostatného československého státu. Nacionalismus prestižní vytkl si za úkol převychovati českého člověka z jeho komplexu malosti a méněcennosti k sebevědomému postoji, že ve svobodném státě je pánem svých osudů, a ke vědomí, že jeho jazyk je státní řečí československou. Zdůrazňuje dále nutnost národní solidarity, která má jednak v životě vnitropolitickém umožnit vládu Čechů a Slováků, aby nebyli následkem své nesvornosti „ve vlastním domově ovládnuti cizími“ a dále pro budoucnost zabezpečiti územní nezcizitelnost československého státu. Snaha o zajištění národního sebevědomí uvnitř národa a povinné úcty u národů ostatních je ve své podstatě zdravá, záleží však na obsahu sebevědomí a na duchu, jimž jsou určovány vztahy k národům jiným.

Československá církev, protože jí běží především o náboženské hodnoty, má přesné měřítko pro mezinárodní vztahy, jež mají být určovány dobrou vůlí, podobně jako vzájemné vztahy jednotlivců. Proto se může československá církev jakožto náboženské společenství ocitnout v závažném sporu s prestižním nacionalismem, chce-li tento mítí národ za konečný cíl lidského snažení a nevidí-li základní úkol národa ve službě ideálům lidskosti.

Český nacionalismus prestižní povahy dostane se nutně do diskuse o svou ideovou podstatu s křesťanskou církví, budující svůj program na základě duchovního odkazu české reformace, jestliže českobratrský ideál postaví za protipól německého imperialismu. Českobratrství a husitství není národně pasivní, jak se ukázalo ve dnech světové války v československých legiích, vedených ideologií humanitního nacionalismu.

Ideovému základu československé církve, jež nespouští se zřetele českou reformaci, odpovídá nejlépe nacionalismus humanitní.

Jeho ideologie nebyla sice soustavně vyložena, ale jeho vůdčí zásady jasně vyslovil ve svém literárním díle T. G. Masaryk, který vidí podstatu české otázky v rozřešení náboženského problému, poněvadž v něm jsou dány také úkoly národní. Moderní kulturní český člověk má býti po stránce teoretické filosofickým pokračovatelem Bratří.¹⁸⁾

¹⁸⁾ V Janu Husovi Masaryk napsal: „Chtítí musíme, doopravdy chtítí musíme, co chtěli obrodní pokračovatelé Husovi a Bratří: Humanitu! V každém člověku cítí musíme sobě rovného — to je humanitní ideál našich buditelů, to je to jejich „čisté člověčenství“, jímž dovršiti máme, co předkové nedokonalí, a jímž odčiniti máme osudný rok 1487. Obrodní práce, ne pouze

Masarykovi je český národní ideál zřetelně dán duchovním odkazem českého bratrství předbělohorského a motivuje jej nábožensky. Obsah Masarykova vlastenectví je sociální; je to bratrství práce pro národ a současně pro lidstvo. Vidět v každém člověku jeho lidství, a chápat lidství jak v národním celku, tak i mezi jednotlivci jako závazek bratrské spolupráce, to jest vůdčí zásada Masarykova humanitního nacionalismu. Úkol národní a úkol náboženský jest podle Masaryka totéž. Český národ má se plně projevit uskutečněním čistého a neposkvrněného náboženství. Naplněním moderního kulturního života náboženským duchem české reformace má překonat násilnou katolickou protireformaci a liberalistickou náboženskou lhostejnost.

Masaryk se postavil zcela rozhodně proti tomu, aby zřetele národnostní rozhodovaly v otázce náboženské a křesťanské pravdy.

Před lety napsal proti šíření ideje cyrillometodějské z národních důvodů: „Pro toho, kdo netoliko slovy, ale skutečně stojí na stanovisku náboženském, kdo dokonce přijímá křesťanskou morálku, pro toho je otázka prostě tak: jak a v které křesťanské církvi nejučinněji mohu žít nábožensky a křesťanský? Pro toho, kdo stojí na stanovisku náboženském, otázka národnosti je podřízená. Kdo však hlubšího náboženského citu nemá, kdo je nábožensky indiferentní, liberál, snad ateista, ten může i náboženství pokládat za prostředek k zesílení národnosti, ale konec konců neučiní nic.“¹⁹⁾

Nalézám právě v tomto stanovisku Masarykově důležitou směrnicí a výstrahu pro vztah národní církve k nacionalismu. Masaryk vyslovil se na jiném místě²⁰⁾ pro český obsah náboženství, který je dán uvědoměním si zvláštního náboženského úkolu národního. Avšak tento národní úkol je nám dán jakožto národu objektivně, to je Prozřetelností, a nemůže si národ s pomocí náboženství svůj úkol libovolně formulovat, dokonce ne, aby formulace domnělé náboženské pravdy byla pod vlivem dočasné politické nálady.

Humanitní nacionalismus Masarykův je svým náboženským základem i svými mravními důsledky ve shodě s ideovými předpoklady, z nichž vychází československá církev. Užívá národa jako kladného činitele při provádění věčného plánu Božího, dovolává se nejlepších křesťanských tradic českého národa při vý-

---

teorie znamená stálou a vytrvalou reformní práci pro lid český všecek a stejně pro lidstvo všecko. Hus zemřel pro nás, ale také pro všechny ostatní: Česká idea Bratrství, česká idea humanitní, toť vůdčí idea celému lidstvu; Hus také celým světem je ctěn a Komenský stal se učitelem celého světa. Náš úkol reformační a obrodný, náš úkol národní, naše idea česká je po vítěze sociální — je právě Bratrství.“ (Vydání z roku 1924, str. 372.)

¹⁹⁾ Česká otázka, vydání z roku 1924, str. 211.

²⁰⁾ V boji o náboženství, 2. vydání, str. 33.

kladu smyslu českých dějin, činí z náboženského ideálu závažné a rozhodující měřítko národních ideálů. Ve shodě s Ježíšovým učením šíří humanitní nacionalismus přesvědčení, že bratrství v národě a bratrství mezi národy je předpokladem lepší vzdělatelnosti království Božího mezi lidmi.²¹⁾

Potřeba programu nábožensko-mravní převýchovy celého národa československého podle věčně platných zásad učení Ježíšova v duchu náboženských tradic české reformace, ve shodě s nejlepšími výsledky poznání vědeckého a úsilí mravního, byla též vyjádřena v definici československé církve, která zní: „Církev československou tvoří křesťané, kteří usilují naplnit současně snažení mravní i poznání vědecké duchem Kristovým, jak se zachoval v Písmu a v podání starokřesťanském i jak dochován jest národu československému hnutím husitským a českobratrským, živelně se kdysi rozvinuvším v zemi české, moravsko-slezské i slovenské.“²²⁾

Z toho, co bylo dosud vysvětleno, je zřejmé, že československá církev nemůže souhlasit ani s nacionalismem mravně inferiorním, ani s různými směry, které se staví k národu lhostejně a negativně.²³⁾

Dr. F. M. Hník.

---

²¹⁾ Srovnej A. Spisár, *Evangelium Ježíše Krista a naše doba*, str. 102.

²²⁾ Viz Ústavu církve československé, přijatou sněmem církve československé, který zasedal v Praze-Dejvicích ve dnech 28.—30. března 1931, str. 3.

²³⁾ Patriarcha Procházka o tom výslovně napsal ve článku K úkolům národní církve československé: „Odmítám tvrzení . . . , jako by ČČS hlásala anacionalism a bojovala proti československému nacionalismu. ČČS rozumí lásce k vlasti po křesťansku a proto se jí šovinistický nacionalism nesmí státi modlou, které vše křesťanské a lidské musí býti obětováno. A československému nacionalismu rozumí jako povinnosti starat se o duchovní a hmotné dobro všech složek národa. A protože je tu pro celý národ a všechny jeho vrstvy, nesmí se tomuto svému poslání zpronevěřit, chce-li být a zůstat skutečně církví národní.“ (Český zápas, roč. XV., str. 59.)